

61 (10/2022)

MEMORIA

PAMIĘĆ • HISTORIA • EDUKACJA

WYJĄTKOWY ZBIÓR PRZEPISÓW KULINARNYCH I ŚWIADECTW OCALAŁYCH Z AUSCHWITZ

EDUKACJA
O HOLOKAUŚCIE
I MUZEA
POŚWIĘCONE JEGO
HISTORII
W AUSTRALII

„PRZED OBLICZEM
GWIAZD TWYCH
BIAŁYCH”
W KRAKOWIE

MEMORY 4.0 –
EDUKACYJNE
NARZĘDZIE
ONLINE DLA
MŁODZIEŻY

VARIA. KOBIETY
MAJDANKA

SPIS TREŚCI

WYJĄTKOWY ZBIÓR PRZEPISÓW KULINARNYCH I
ŚWIADECTW OCALAŁYCH Z AUSCHWITZ

EDUKACJA O HOŁOKAUŚCIE I MUZEA
POŚWIĘCONE JEGO HISTORII W AUSTRALII

„PRZED OBLICZEM GWIAZD TWYCH BIAŁYCH”
W KRAKOWIE

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„ŻYDZI EUROPEJSCY W OBLICZU
NIEUCHRONNOŚCI ZAGŁADY”

MEMORY 4.0 – EDUKACYJNE NARZĘDZIE ONLINE
DLA MIĘDZYNARODOWYCH GRUP MŁODZIEŻY

PODCAST EHRI.
PROŚBA NA KARTCE POCZTOWEJ

VARIA. KOBIETY MAJDANKA

ARGENTYNA PAMIĘĆ DLA ŚWIATA

Zachęcam wszystkich do współpracy z nami. Prosimy o informacje i sygnały o wydarzeniach, projektach, publikacjach, wystawach, konferencjach czy badaniach, o których powinni dowiedzieć się nasi czytelnicy.

Nasz e-mail: memoria@auschwitz.org

Będziemy wdzięczni za promowanie miesięcznika w mediach społecznościowych.

Paweł Sawicki, Redaktor Naczelny

Wszystkie wydania: memoria.auschwitz.org

WYJĄTKOWY ZBIÓR PRZEPISÓW KULINARNYCH I ŚWIADECTW OCALAŁYCH Z AUSCHWITZ

Nowojorska fundacja Auschwitz-Birkenau Memorial Foundation (ABMF) opublikowała wyjątkowy zbiór przepisów i świadectw ocalałych zatytułowany "Honey Cake and Latkes: Recipes from the Old World by the Auschwitz-Birkenau Survivors" (Ciasto miodowe i placki ziemniaczane – przepisy ze starego świata od ocalałych z Auschwitz-Birkenau).

Zbiór ten to więcej niż książka kucharska. Zawiera nie tylko ponad 110 przepisów, ale także wspomnienia, notki bibliograficzne oraz opis tradycji związanych z jedzeniem przekazanych przez jednych z ostatnich żyjących ocalałych z Auschwitz. Materiały i relacje odnoszą się do czasów przed oraz po Holokauście i, według Ronalda S. Laudera, Prezesa ABMF, stanowią „historię nadziei i triumfu ducha człowieczeństwa”.

Historia powstania książki sięga stycznia 2020 r., kiedy to dzięki wsparciu Fundacji kierowanej przez Laudera do Miejsca Pamięci Auschwitz przybyło 120 ocalałych, by wziąć udział w obchodach upamiętniających 75. rocznicę wyzwolenia niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady.

– Kilka miesięcy później ABMF, chcąc utrzymać zaangażowanie delegacji ocalałych, podjęła decyzję o organizowaniu dwa razy w miesiącu spotkań za pośrednictwem platformy Zoom, w trakcie których ocalali dzielili się także swoimi ulubionymi przepisami, w ten sposób dodając sobie nawzajem otuchy w tamtym wyjątkowo trudnym okresie globalnej pandemii – powiedziała dr Maria Zalewska, dyrektor wykonawcza ABMF.

W swoim wstępie dr Piotr M. A. Cywiński, dyrektor Muzeum i Miejsca Pamięci Auschwitz, podsumował on, jak ważną rolę z kulturowego punktu widzenia odgrywa książka kucharska: „W obozie praktycznie nikt nie jadł przy stole. Chciano bowiem wypełnić wszelkie przejawy kultury pośród więźniów będących na granicy życia i śmierci. Wraz ze zniknięciem więźniów

zniknąć miała pamięć historyczna, w tym kultura spożywania posiłków. W tych, którzy ocalali, przetrwała także nostalgia i pamięć, wiedza i uczucia, tradycje i zwyczaje... O tym właśnie opowiada ta książka – to nie tylko zbiór przepisów kulinarnych. To opowieść o przepisach, daniach, posiłkach... o pamięci zasiadania przy stole, o rodzinnym charakterze jedzenia, o spotkaniach... o wpływie tradycji, konwencjach i innowacjach w ramach tej przestrzeni kulturowej, w centrum której, zarówno dziś, jak i w przeszłości, znajdują się ludzie zasiadający przy wspólnym stole”.

Według dr Marii Zalewskiej „Honey Cake and Latkes” to książka kucharska inna niż wszystkie: „Przed zabraniem się za gotowanie zachęcamy najpierw do przeczytania komentarzy, jakimi opatrzone przepisy, ponieważ to one są sercem i duszą tej książki. Zawierają wspomnienia stanowiące inspirację do opracowania tego tomu: Eugene’a Gintera przywołującego kanapkę z czekoladą, którą jego matka przygotowała mu, by posilił się i wzmocnił po wyzwoleniu; przepis na rakottkrumpli od Evy Shainblum, która wspomina, że to węgierskie danie z układanych warstwami ziemniaków stanowiło ostatni posiłek, jaki zjadła z rodziną, zanim wszyscy zostali deportowani do Auschwitz na dzień po święcie Szawuot w 1944 r.; żywe wspomnienia Benjamina Lessera, który przywołuje sad i ogrody swojego dziadka w przedwojennej miejscowości Mukaczewo, gdzie każdego lata jego rodzina zjeżdżała się, by wspólnie zbierać owoce i gotować kompot; historie rodzinne Goldie Finkelstein związane z gotowaniem pysznego jedzenia w dużych ilościach, by ułatwić sobie przepracowanie wojennej traumy

All proceeds from the
sale of this book go to
the Auschwitz-Birkenau
Memorial Foundation

HONEY RECIPES FROM THE OLD WORLD BY THE CAKE & AUSCHWITZ-BIRKENAU SURVIVORS LATKES

wyczerpania, aż wreszcie wspomnienia beztroskich świątecznych posiłków spożywanych przez wielu ocalałych po wojnie przy wspólnym stole z przedstawicielami drugiego, trzeciego, a teraz już czwartego pokolenia. Żywimy nadzieję, iż książka ta, której treści zebraliśmy i zredagowaliśmy w 2020 r. w trakcie lockdownu sprawi, że

czytelnicy docenią tradycje, które nas łączą i zapewniają dobre samopoczucie”.

Przychód ze sprzedaży książki przekazany zostanie Auschwitz-Birkenau Memorial Foundation, której misją jest ochrona pamięci o Auschwitz dzięki wspieraniu prac konserwatorskich oraz edukacji.

EDUKACJA O HOLOKAUŚCIE I MUZEA POŚWIĘCONE JEGO HISTORII W AUSTRALII

W obliczu wzrostu liczby przypadków antysemityzmu rejestrowanych w całym kraju (jedynie w roku 2021 było ich 447) Australia zdecydowała o wsparciu na niespotykaną dotąd skalę programów upamiętnienia oraz edukacji o Holokauście. Jako państwo Członkowskie Sojuszu IHRA kraj ten w 2021 roku po raz pierwszy upamiętnił Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu poprzez organizację ogólnonarodowych obchodów, a obecnie trwają prace nad utworzeniem muzeum lub centrum edukacji o Holokauście w każdej z australijskich jurysdykcji. Celem programu jest promowanie w społeczeństwie podejścia opartego na współczuciu.

W bieżącym roku przeprowadzono badanie na temat wiedzy o Holokauście i jego świadomości Gandel Holocaust Knowledge and Awareness in Australia Survey, które pokazało, jaką wiedzę na temat Holokaustu posiadają Australijczycy oraz na ile są świadomi jego historycznego wpływu. Badanie to było pierwszym tego rodzaju działaniem przeprowadzonym w tym kraju i stanowiło jedno ze zobowiązań Australii w ramach międzynarodowego forum Remember – ReAct zorganizowanego w Malmö i poświęconego upamiętnieniu Holokaustu oraz zwalczaniu antysemityzmu. Pomogło ono w kształtowaniu polityk oraz ukierunkowaniu działań decydentów w tym zakresie, dostarczając kluczowych danych odnośnie luk w wiedzy i świadomości dorosłych Australijczyków oraz podsunęło jasne wytyczne na temat tego, w jaki sposób i dlaczego braki te powinny zostać wyeliminowane.

Badanie Gandel Survey, zlecone przez the Gandel Foundation oraz przeprowadzone przez zespół naukowców z Deakin University, w tym delegatów IHRA dr. Stevena Cooke'a i dr Donnę-Lee Frieze, zawierało ponad 70 pytań adresowanych do ponad 3500 Australijczyków i stało się w ten sposób najszerzej zakrojonym badaniem tego typu w historii.

Niektóre z głównych wniosków wyciągniętych z badania były alarmujące. Mimo że Australijczycy wykazywali stosunkowo wysoki poziom wiedzy o Holokauście, jedna czwarta całej populacji nie miała na temat jego historii żadnej wiedzy bądź była ona niewielka, a w pokoleniu Millenialsów wartość ta osiągnęła 30%. Analogicznie ponad 70% badanych nie miało żadnej wiedzy na temat związków samej Australii z Holokaustem pomimo tego, że Australia przyjęła statystycznie jedną z największych grup Ocalałych z Holokaustu w przeliczeniu na obywatela.

Badanie Gandel Survey wyszło jednak poza samą znajomość faktów historycznych przez Australijczyków. Jego głównym celem było także zrozumienie, w jakim stopniu Australijczycy byli świadomi katastrofy, jaką przyniósł ze sobą Holocaust, jego długofalowych skutków oraz lekcji, jakie należy z niego wyciągnąć. Zagadnienia te określano jako „świadomość Holokaustu”, bądź zrozumienie jego faktycznej skali oraz dbanie o działalność edukacyjną w zakresie Holokaustu.

- Jesteśmy świadomi tego, że znajomość faktów nie wystarczy. Dbanie o tę historię jest równie ważne. Tylko w ten sposób jesteśmy w stanie wyciągnąć lekcję z przeszłości – powiedziała dr Donna-Lee Frieze. – Chcieliśmy mieć pewność, że

Gandel Holocaust Knowledge and Awareness in Australia Survey

badanie skupiło się nie tylko na wiedzy posiadanej przez Australijczyków, lecz także dotarło do reprezentowanych przez nich postaw wobec edukacji o Holokauście oraz jej dopasowania do obecnych realiów.

W podsumowaniu badania naukowcy stwierdzili, iż znaczna większość populacji Australijczyków (83%) wykazywała średni do wysokiego poziom świadomości w zakresie Holokaustu, a 88% badanych stwierdziło, iż „z tego, co wydarzyło się podczas Holokaustu jesteśmy w stanie wyciągnąć lekcję w dzisiejszych czasach”, a według dwóch trzecich respondentów (66%) nauczanie o

Holokauście powinno być obowiązkowym punktem programów nauczania w szkołach.

Co istotne, wyższy poziom świadomości w zakresie Holokaustu wiązano z cieplejszym stosunkiem do osób pochodzenia żydowskiego oraz przedstawicieli innych mniejszości, osób poszukujących azylu oraz przedstawicieli ludów tubylczych. Wnioski te jasno świadczą o potrzebie wspierania inicjatyw promujących wiedzę o Holokauście oraz świadomość tamtych wydarzeń. Według dr Frieze, „Wykazywanie uważności względem Holokaustu oznacza, iż dana osoba jest

WHEN DID THE HOLOCAUST HAPPEN? BETWEEN...?

Don't know

1946-1967

1933-1945

1911-1932

1890-1910

bardziej skłonna do uważnego podejścia również w innych kwestiach”.

W oparciu o wnioski z badania the Gandel Survey wskazano dwa najskuteczniejsze sposoby podnoszenia poziomu świadomości i wiedzy o Holokauście w Australii: podejmowanie konkretnych działań edukacyjnych w zakresie Holokaustu w szkołach oraz odwiedzanie muzeów poświęconych Holokaustowi.

Mimo iż zaledwie jedna czwarta Australijczyków odwiedziła do tej pory muzeum bądź centrum poświęcone Holokaustowi, to takie właśnie doświadczenie przekładało się na o około 50% większe prawdopodobieństwo posiadania przez nich wyróżniającej się wiedzy na temat Zagłady.

- Osoby, które odwiedziły muzeum bądź uczyły się na temat Holokaustu w szkole nie

tylko wykazywały większą wiedzę i świadomość tej tematyki. – podkreślił Steven Cooke – Te doświadczenia wpłynęły również na ich sposób postrzegania świata. Nasze wysiłki należy teraz skoncentrować na zrozumieniu związków między edukacją a potencjalną zmianą w sposobie myślenia oraz w zachowaniu, jak również na sposobach na zwiększenie liczby osób posiadających wyżej opisane cechy.

Biorąc pod uwagę fakt, iż 79% osób, które uczyły się na temat Holokaustu w szkole stwierdziło, że lekcje te wywarły na nie długotrwały wpływ, prawdopodobnym staje się, iż podejmowane obecnie inicjatywy mające na celu rozwój programów i instytucji zaangażowanych w tę tematykę przyniosą pożądane efekty w przyszłości.

Badacze podkreślili, iż decydenci oraz liderzy społeczeństwa obywatelskiego winni postrzeć badanie the Gandel Survey jako

punkt wyjścia do podejmowania działań. Na podstawie analizy wniosków opracowali oni osiem rekomendacji:

1. Uwzględnienie Holokaustu w programach nauczania w australijskich stanach i terytoriach oraz wspieranie nauczycieli poprzez ich ustawiczny formalny rozwój zawodowy;
2. Rozwijanie strategii promujących zaangażowanie w tę tematykę we współpracy z muzeami, miejscami pamięci oraz instytucjami edukacyjnymi;
3. Studiowanie, tworzenie oraz dystrybuowanie dedykowanych zasobów ukierunkowanych na wypełnianie luk w wiedzy na temat Holokaustu, szczególnie w odniesieniu do lat 1933-1939, oraz związków tamtych wydarzeń z Australią;
4. Utworzenie planu prowadzenia badań dla zrozumienia długofalowych efektów edukacji na temat Holokaustu w szkołach i muzeach;
5. Stawianie czoła antysemitycznym mitom i stereotypom poprzez wspieranie programów edukacyjnych;
6. Ulepszanie działań komunikacyjnych w zakresie potrzeby organizowania dorocznych obchodów i upamiętnienia;
7. Angażowanie uczniów i studentów we wchodzenie w interakcje ze świadectwami australijskich Ocalonych z Holokaustu;
8. Prowadzenie regularnych badań przekrojowych w zakresie wiedzy i świadomości Holokaustu.

Więcej informacji na temat rekomendacji opracowanych przez badaczy oraz wyników badania Gandel Holocaust Knowledge and Awareness w Australii można uzyskać tutaj.

„PRZED OBLICZEM GWIAZD TWYCH BIAŁYCH” WYSTAWA W KRAKOWIE

W Muzeum KL Płaszów oraz Muzeum Krakowa zorganizowana została wystawa prac Vardy Getzow. Jej wernisaż odbył się 7 października i będzie ona dostępna dla zwiedzających do 26 lutego 2023. To pierwsza wystawa sztuki zorganizowana przez Muzeum KL Płaszów.

Varda Getzow to izraelska artystka mieszkająca zarówno w Izraelu, jak i w stolicy Niemiec – Berlinie. Kuratorka wystawy dr Dalia Manor podkreśla, iż artystyczną drogę Vardy Getzow wyznaczają pamięć i rysunek. Z pamięci rodzą się przemyślenia, idee, formy, jak również materiały, podczas gdy rysunek to główne intymne medium, którym posługuje się artystka. Do Krakowa Vardę Getzow zaprosił Dyrektor Muzeum Krakowa Michał Niezabitowski. Na tę okazję artystka przygotowała nowe prace, w Krakowie prezentowane po raz pierwszy.

Prace Vardy Getzow bezpośrednio wiążą się z jej osobistymi przeżyciami z czasów Holokaustu, gdyż jest ona córką Ocalonych. Holocaust nie jest jednak obecny w jej pracach w sposób bezpośredni, a odniesienia do niego pojawiają się, gdy prace Vardy wystawiane są w miejscach naznaczonych zbrodnią na Żydach. Dlatego też bieżąca wystawa odwołuje się do ludzkiego cierpienia, szczególnie cierpienia dzieci we wszystkich konfliktach obecnie prowadzonych na świecie.

Wystawa prac Vardy Getzow prezentowana jest w budynku dawnej fabryki Oskara Schindlera w Krakowie. To wyjątkowe miejsce łączy nas wszystkich z Holokaustem. Jedną z prac Vardy Getzow zajmuje podłogę sali wystawienniczej. Ukazuje ona w kolorze zielone tereny Krakowa wpisujące się zarówno w przeszłość, jak i teraźniejszość miasta, lecz posiadające zupełnie inne znaczenie i pełniące inne funkcje wtedy i teraz: jeden z nich to duża zielona łąka stanowiąca część byłego niemieckiego nazistowskiego obozu Płaszów, a drugi to Ogród Botaniczny. Artystka chce w ten sposób uświadomić nam, iż natura to niemy świadek ludzkiego losu. Krakowska wystawa Vardy Getzow nosi tytuł „Przed obliczem gwiazd Twych białych”. Zdanie to pochodzi z wiersza napisanego w jidysz w 1943 roku przez poetę Abrahama Sutzkevera. Kuratorką wystawy jest dr Dalia Manor, historyczka sztuki, wykładowczyni i była dyrektorka Muzeum Negev w miejscowości Beer Szewa w Izraelu.

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA „ŻYDZI EUROPEJSCY W OBLICZU NIEUCHRONNOŚCI ZAGŁADY”

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN zaprasza na konferencję, której celem jest rozpoznanie i opisanie doświadczenia życia europejskich Żydów w obliczu bliskiego i nieuchronnego zagrożenia Zagładą. Konferencja odbędzie się w dniach 23-25 kwietnia 2023 r. z okazji 80. rocznicy powstania w getcie warszawskim.

Latem 1941 r. nazistowskie Niemcy rozpoczęły bezpośrednią eksterminację Żydów. Początkowo były to masowe egzekucje ludności cywilnej na Wschodzie, a od 1942 r. deportacje do założonych w okupowanej Polsce obozów zagłady. Nadchodzące informacje o masowych mordach sprawiły, że od pewnego momentu – różnego dla różnych skupisk żydowskich – Żydzi zaczęli sobie coraz wyraźniej zdawać sprawę, że zagraża im śmiertelne niebezpieczeństwo, którego trudno uniknąć. Celem konferencji jest rozpoznanie i opisanie doświadczenia życia Żydów w obliczu bliskiego i nieuchronnego zagrożenia Zagładą. Jak rozprzestrzeniały się informacje o masowych mordach? Jak Żydzi adaptowali się do warunków ekstremalnych? Jak wyglądało ich życie dzień po dniu w tych warunkach? Jakimi były ich przeżycia i emocje oraz świadomość dalszego losu?

Chociaż okres nazistowskich prześladowań jako całość był dla Żydów sytuacją ekstremalną, jako temat konferencji wybraliśmy najbardziej skrajne doświadczenia Żydów europejskich podczas Holokaustu.

Interesują nas doświadczenia sytuacji, takich jak:

życie codzienne w gettach w podczas niemieckich akcji deportacyjnych, doświadczenie przeżycia masowej egzekucji, udział w marszu śmierci,

życie w bunkrach, kryjówkach, w lasach i obozach rodzinnych, doświadczenie podróży w transportach deportacyjnych i ucieczek z nich, codzienność w niemieckich obozach przejściowych, obozach pracy i obozach koncentracyjnych, a także obozach zagłady, w tym praca w Sonderkommando.

Konferencja będzie towarzyszyć planowanej na przyszły rok w Muzeum POLIN wystawie czasowej „Wokół nas morze ognia”, która koncentruje się na przeżyciach ludności cywilnej podczas powstania w getcie warszawskim w kwietniu 1943 r.

Do nadsyłania zgłoszeń zapraszamy badaczy na wszystkich etapach kariery naukowej – od doktorantów finalizujących swoje dysertacje do profesorów zwyczajnych. Abstrakt wystąpienia w języku angielskim (300-500 słów) wraz z określeniem preferowanego języka prezentacji (polski lub angielski) oraz notę biograficzną uwzględniającą afiliację akademicką, opis doświadczenia badawczego i dane kontaktowe prosimy przestać za pośrednictwem formularza zgłoszeniowego [online >>](#)

Termin zgłoszeń upływa **27 listopada 2022 r.** Zgłoszenia niekompletne lub złożone po terminie nie będą rozpatrywane. Wybrani uczestnicy zostaną powiadomieni do 20 grudnia 2022 r.

Fot. M. Jaźwiecki

MEMORY 4.0 – EDUKACYJNE NARZĘDZIE ONLINE DLA MIĘDZYNARODOWYCH GRUP MŁODZIEŻY

Memory 4.0 to zestaw scenariuszy zajęć oraz materiałów edukacyjnych online przygotowany w języku angielskim przez Międzynarodowe Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście. Jest on poświęcony losom i prześladowaniom różnych grup deportowanych do niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz.

– Nasz pakiet może służyć zarówno uzupełnieniu wizyty na terenie byłego obozu, jak i stanowić podstawę samodzielnej lekcji na temat prześladowań w nazistowskich Niemczech oraz historii obozu Auschwitz. Ponadto formuła materiałów sprawia, że mogą być one z powodzeniem wykorzystane w pracy z innymi grupami, a ich dostępność online daje także możliwość samodzielnej edukacji – powiedział Andrzej Kacorzyk, dyrektor MCEAH.

Pakiet składa się z sześciu powiązanych ze sobą lekcji. Są to: wprowadzenie, prześladowania Polaków i osób innych narodowości jako więźniów politycznych, rasistowskie prześladowania Żydów, rasistowskie prześladowania Romów i Sinti, inne rodzaje prześladowań i podsumowanie.

– Lekcje zawierają zestaw scenariuszy i ćwiczeń wykorzystujących takie metody pracy, jak: burza mózgów, praca w grupach, analiza materiału źródłowego, praca metodą

Introduction

Summary

Other Types of Persecution

Racial Persecution of Sinti and Roma

Racial Persecution of Jews

Persecution of Poles and other nationalities as political prisoners

MEMORY 4.0

The project Memory 4.0 is funded by the EVZ Foundation and the Federal Foreign Office as part of the program YOUNG PEOPLE remember.
<https://www.stiftung-evz.de/en/What-we-support/fields-of-activity-and-cluster/education-drives-the-future/young-people-remember/>

Auschwitz Birkenau

M C E A H
I C E A H

Arolsen Archives
International Center on Nazi Persecution

EVZ Foundation
Remembrance Responsibility Future

Federal Foreign Office

Credits >

Disclaimer >

Photo: Hanna Gajkowska with her husband
Source: Shoah Foundation Archive

**PERSECUTION
OF POLES
AND OTHER
NATIONALITIES
AS POLITICAL
PRISONERS**

Part 2

Reflection

Who were
political prisoners?

Auschwitz

Life after
Auschwitz

projektową. Każdej z lekcji towarzyszy przewodnik dla edukatora, zawierający: założenia, cele, przebieg pracy oraz merytoryczne i dydaktyczne rekomendacje. Struktura pakietu pozwala realizować go w całości lub też wykorzystać pojedyncze lekcje jako uzupełnienie innych zajęć – powiedziała powiedziała Natalia Tkachenko. MCEAH, współautorka pakietu.

W każdej z lekcji dokumenty personalne więźniów wytworzone przez obozową administrację zestawione są z fragmentami relacji Ocalałych, którzy opowiadają o swoich osobistych doświadczeniach. Historie dobrano w taki sposób, aby ukazać możliwie jak najszerszą różnorodność obozowego doświadczenia. Źródła są uzupełnione poprzez popularnonaukowe teksty przygotowane na podstawie opracowań historyków Miejsca Pamięci Auschwitz oraz innych badaczy.

– Zastosowane przez nas interdyscyplinarne podejście pozwala spojrzeć na fakty historyczne i metody pracy edukatora z nieco innej perspektywy. W naszych

działaniach edukacyjnych niezwykle ważne jest to, by przywracać osobom naznaczonym koszmarnym doświadczeniem Auschwitz ich podmiotowość, by opowiadać ich historie poprzez pryzmat tożsamości i osobistego doświadczenia. Ta filozofia znajduje też swoje odbicie w projekcie Memory 4.0 – podkreśliła Natalia Tkachenko z MCEAH, współautorka pakietu.

Ostatnia część pakietu – podsumowanie – stawia także ważne pytania dotyczące roli i znaczenia historii we współczesnym świecie. Ma być dla uczestników inspiracją do realizacji własnych działań służących odkrywaniu i zachowywaniu pamięci o różnych dyskryminowanych grupach społecznych, a także przeciwdziałaniu dyskryminacji współcześnie.

Projekt Memory 4.0 jest dostępny bezpłatnie w formie cyfrowej. Projekt powstał we współpracy z Arolsen Archives i został sfinansowany ze środków Fundacji EVZ oraz niemieckiego MSZ w ramach programu YOUNG PEOPLE remember.

PODCAST EHRI

PROŚBA NA KARTCE POCZTOWEJ

W nowym odcinku podcastu EHRI przedstawiona została historia dwóch chłopców z Rumunii, Sorela i Marcu Rozen, oraz zwykłej kartki pocztowej. Rodzina Rozenów, składająca się z babci, rodziców i dwójki dzieci, została deportowana z miasta Dorohoi w północnej Rumunii w październiku 1941 roku do getta w Szarogrodzie w regionie Naddniestrze (obecnie miasto znajduje się w rejonie Mołdawii pozostającym pod rosyjską okupacją). Marcu i Sorel mieli odpowiednio 11 i 5 lat.

Warunki bytowe w szarogrodzkim getcie były zatrważające, codzienność stanowił głód i szerzące się choroby. W przeciągu kilku miesięcy po tym, jak rodzina znalazła się w getcie babcia oraz rodzice zmarli na dur brzuszny, a chłopcy zostali sami. Zdesperowany Marcu wysłał do swojego wujka mieszkającego w Bukareszcie kartkę pocztową, na której napisał „zrób wszystko, co w Twojej mocy, by nas stąd wydostać”.

Kartka ta znajduje się obecnie w zbiorach Instytutu Badań nad Holocaustem Elie Wiesela w Bukareszcie.

Gość: Ana Bărbulescu, Starsza Badaczka oraz Kierowniczką Działu Naukowego Instytutu Badań nad Holocaustem Elie Wiesela w Bukareszcie.

Ana opowiada historię Marcu Rozena oraz pocztówki wysłanej przez chłopca do wujka. Wywiad z Marcu Rozenem pochodzi z archiwum Fundacji USC Shoah –

Instytutu Historii Wizualnej i Edukacji.

Każdy odcinek podcastu *For the Living and the Dead* (Dla Żyjących i Zmarłych) to opowieść badacza zaangażowanego w tematykę Holocaustu poświęcona konkretnemu przedmiotowi, obecnie często wchodzącemu w skład zbiorów muzealnych lub archiwów, który przedstawia Holocaust z bardzo osobistej perspektywy. Pierwszy sezon podcastu EHRI zawiera odcinki poświęcone pluszowemu misiówi, płatkom miki, kartce pocztowej, płytom gramofonowym, okładce czasopisma oraz maszynie do pisania. Jako że Holocaust objął swoim zasięgiem całą Europę, wyjątkowe historie pochodzą ze wszystkich zakątków kontynentu, od Belgii po Ukrainę, od Rumunii po Włochy.

Iarograd 4/6 1942

Dragă nonne Lorel

Află că cu mare durere trebuie să-ți scriu că tata ma
ma și bunica au murit iar eu cu Lorel am rămas pe
drumuri. Bani de comandă nu am primit.
Vedeți și faceți tot posibil pentru a ajunge la
de voastră pe mine și pe Lorel. Complimente la fiecare
Alteora nimic și vă sărut cu drag

Marcu și Lorel

VARIA.

KOBIETY MAJDANKA

Październik 1942 r. jest szczególnym okresem w historii KL Lublin. Wtedy to do obozu, w którym do tego czasu więzieni byli wyłącznie mężczyźni, zaczęto deportować pierwsze kobiety.

W tym roku mija 80. rocznica tego wydarzenia, którą chcieliśmy upamiętnić poprzez wydanie najnowszego numeru magazynu „Varia” poświęconego sytuacji więźniarek różnych narodowości na Majdanku.

Jedenaście artykułów autorstwa pracowników Państwowego Muzeum na Majdanku porusza nie tylko tematykę realiów bytowych osadzonych kobiet, ale też funkcjonowania rewiru żeńskiego, ubioru i sztuki tworzonej za drutami. Zaznaczona została również rola obozowych nadzorczyń. Jeden z tekstów prezentuje najnowsze wydawnictwa – dzienniki i wspomnienia byłych więźniarek Majdanka.

Pierwsze więźniarki trafiły na Majdankę 1 października 1942 r. Tym samym swoje funkcjonowanie rozpoczął Frauenkonzentrationslager – obóz koncentracyjny dla kobiet utworzony na V polu więziarskim. Pierwszymi kobietami osadzonymi w KGL Lublin były lublinianki wysiedlone z dwóch dzielnic miasta – Wieniawy i Dziesiątej, Polki z miejscowości Goraj oraz Żydówki przeniesione z getta w Beżycach i getta na Majdanie Tatarskim w Lublinie.

Kampania #KobietyMajdanka ma na celu przywołanie pamięci o losach kobiet deportowanych do KL Lublin z różnych obszarów okupowanej przez Niemców Europy.

Spis treści:

Frauenkonzentrationslager – obóz koncentracyjny dla kobiet (Łukasz Mrozik)
Żydówki (Nanna Wójtowicz, Marek Duda)
Polskie więźniarki polityczne (Marta Grudzińska)
Kobiety z Zamojszczyzny (Anna Wójcik)
Białorusinki (Beata Siwek-Ciupak)
Nieletnie więziarski i dzieci (Paulina Pętla)
Rewir żeński (Marta Grodzieńska)
Więziarski ubiór (Nadia Sola-Sałamacha)
„Upragnione akwarele” (Anna Surdacka)
Nadzorczynie SS (Wojciech Lenarczyk)
Dzienniki i wspomnienia kobiet (Aleksandra Skarbek)

majdanek.eu

3 (10) 2022
PAŹDZIERNIK

KOBIETY
MAJDANKA

varia

magazyn

ARGENTYNA

PAMIĘĆ DLA ŚWIATA

Magazyn „Memoria” poświęcony jest kwestiom związanym przede wszystkim z upamiętnieniem drugiej wojny światowej, Holokaustu oraz Auschwitz. Refleksje nad historią oraz ochrona pamięci tamtego okresu wywierają wpływ na wiele osób. Poniżej przedstawiamy artykuł autorstwa Mayakiego Gorosito, który otrzymaliśmy od argentyńskiego Muzeum i Miejsca Pamięci ESMA ubiegającego się o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, dla którego Auschwitz stanowiło ważne źródło inspiracji.

W epoce ostatniej dyktatury cywilno-wojskowej w Argentynie, tj. w latach 1976-1983, na terenie kraju działało ponad 700 nielegalnych ośrodków odosobnienia. Jednym z nich była Kwatera Oficerska Szkoły Mechaniki Marynarki Wojennej (ESMA), imponujący kompleks ponad 30 budynków położonych na 17 hektarach gruntu i zlokalizowany w Buenos Aires w Argentynie. W Centrum Podziemnym funkcjonującym w ramach Kwatery Oficerskiej ESMA oficerowie oraz podoficerowie Argentyńskiej Marynarki Wojennej przetrzymywali, torturowali oraz zamordowali ponad 5000 osób, przeprowadzali egzekucje dzieci urodzonych w niewoli, stosowali przemoc seksualną oraz związaną z płcią, zmuszali przetrzymywane osoby, uznawane za zaginione, do wszelkiego rodzaju prac, a także przeprowadzali zorganizowane akcje kradzieży mienia oraz nieruchomości należących do ofiar. Dziś w budynku tym działa Muzeum i Miejsce Pamięci – Dawny Ośrodek Odosobnienia, Tortur i Eksterminacji ESMA. Powstał on w odpowiedzi na powszechną potrzebę uczczenia tamtych tragedii i stanowi wyraz poparcia dla słów „Nigdy Więcej”, którymi państwo kieruje się w swojej polityce. Projekt ten uzyskał niemal jednogłośnie poparcie społeczeństwa.

Muzeum to, otwarte w 2015 roku, nie tylko stanowi symbol tamtych wydarzeń oraz jest ich świadkiem, lecz także odgrywa istotną rolę w opracowywaniu polityki państwa argentyńskiego w zakresie Praw Człowieka. To fundamentalne narzędzie Upamiętnienia, Prawdy oraz Sprawiedliwości, również w dziedzinie edukacji oraz budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Wystawa główna nawiązuje do zbrodni doprowadzania do przymusowego odosobnienia obywateli, a ponadto Muzeum przyczynia się do szerzenia międzynarodowej świadomości tej zbrodni oraz jej przeciwdziałania oraz ukazuje porozumienie obywatelskie jako środek do osiągnięcia sprawiedliwości. W związku z tym Muzeum zgłosiło swoją kandydaturę do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, gdyż celem tej inicjatywy jest ochrona miejsc pamięci tworzących światowe dziedzictwo, takich jak Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau.

Celem projektu jest jeszcze wyraźniejsze wyeksponowanie wartości, które przyświecają zgłoszonej kandydaturze oraz podkreślenie wysiłków organizacji działających w dziedzinie Praw Człowieka, jak i samych Ocalonych oraz ich rodzin. Wierzimy jednak również, że umieszczenie Muzeum na liście światowego dziedzictwa umożliwi rozszerzenie oraz pogłębienie debaty odnośnie Dziedzictwa oraz Praw Człowieka. Jest to kwestia fundamentalna, ponieważ jako przedstawiciele Ameryki Łacińskiej jesteśmy w stanie oraz musimy wnieść w tę dyskusję tematy, które nie zostały wystarczająco uwidocznione, a są niezbędne dla wypracowania całościowego podejścia do tej kwestii.

Z drugiej strony nasza kandydatura wzmocni Muzeum w kwestiach instytucjonalnych, ponieważ nakłada na nas obowiązek pogłębionego planowania strategicznego oraz przestrzegania zapisów, w związku z którymi została powołana. Pozwoli ona również jeszcze bardziej docenić starania pracowników Muzeum oraz ich cennego

wkładu w krajową, regionalną oraz międzynarodową współpracę techniczną z innymi muzeami oraz Miejscami Pamięci w Argentynie, krajach Mercosuru oraz na całym świecie.

Po spełnieniu wymogów technicznych, społecznych, dyplomatycznych oraz politycznych UNESCO, ostateczny wniosek o nominację został zaprezentowany przed Komitetem Światowego Dziedzictwa UNESCO w połowie stycznia 2022, a działania w tym zakresie podejmowane będą do czerwca 2023, kiedy to w ramach sesji Komitetu przeprowadzona zostanie narada końcowa.

Na chwilę obecną złożony wniosek stanowi dla Muzeum bardzo cenne narzędzie, ponieważ dzięki niemu wdrożono sieć połączeń oraz dialogu pomiędzy różnymi sektorami oraz działaczami z całego świata, które umożliwiły wzbogacenie oraz rozszerzenie sposobu postrzegania naszej instytucji. Organizacje Praw Człowieka,

Ocaleni, naukowcy, pracownicy innych muzeów oraz miejsc pamięci, stowarzyszenia miast, parlamenty narodowe, regionalne i międzynarodowe, organizacje transfeministyczne oraz ruchy społeczne to tylko kilka przykładów sektorów, których wsparcie pozyskaliśmy.

Widać więc wyraźnie, iż nasza kandydatura stanowi dla nas wyzwanie natury politycznej, społecznej i kulturowej, będące wyrazem głębokiego porozumienia między wszystkimi Argentyńczykami, reprezentowanymi przez Państwo Narodowe. Jednak jednocześnie uważamy, iż nasza decyzja przyczyni się nie tylko do ochrony przestrzeni ESMA oraz innych miejsc pamięci w naszym kraju i regionie, a co za tym idzie naszych demokracji, lecz w ostatecznym rozrachunku wyraźnie wpłynie na całą Ludzkość.

* Mayaki Gorosito jest Dyrektorem Wykonawczym Muzeum i Miejsca Pamięci – Dawnego Ośrodka Odosobnienia, Tortur i Eksterminacji ESMA.

MEMORIA

PAMIEĆ • HISTORIA • EDUKACJA

memoria.auschwitz.org

WYDAWCA

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

REDAKTOR NACZELNY

Paweł Sawicki

SEKRETARZ REDAKCJI

Agnieszka Juskowiak-Sawicka

REDAKCJA

Bartosz Bartyzel
Marek Lach
Łukasz Lipiński

KONTAKT

memoria@auschwitz.org

